

Státní okresní archiv Cheb

Urban von Urbanstadt Nikolaus

1855–1869

Inventář

EL NAD č.: 29

AP č.: 1585

PhDr. Jana Kolouchová

Cheb 2016

Obsah

Úvod:

I. Vývoj původce archiválií	3
II. Vývoj a dějiny archivního fondu	5
III. Archivní charakteristika archivního fondu	5
IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu	7
V. Záznam o uspořádání archivního souboru a sestavení archivní pomůcky	7
Seznam použitých pramenů a literatury	8
Přílohy:	
Příloha č. 1: Seznam použitých zkratk	9
Inventární seznam	10

I. Vývoj původce archiválií

Nikolaus Urban von Urbanstadt se narodil 15. srpna 1801 v Chebu do vojenské rodiny. V rodném městě však vyrůstal pouze do roku 1810, kdy se s rodiči přestěhoval do Vídně. Zde navštěvoval také obecnou školu. Časté stěhování spojené s otcovou službou jej zavedlo později do Litoměřic, kde absolvoval s výtečným prospěchem středoškolské studium. V té době¹ byl jeho otec Franz povýšen za své zásluhy o Rakousko v napoleonských válkách do šlechtického stavu.

Po ukončení gymnázia a absolvování filozofického kurzu se rozhodl pro studium filozofie na pražské univerzitě. V roce 1822 byl přijat jako řádný posluchač Právnicko-politické fakulty na Karlově univerzitě, kterou navštěvoval až do roku 1826.²

V rámci praxe následně pobýval v Chebu, Praze a Kadani, kde se také oženil s Katharinou, roz. Janka. Po uzavření sňatku se narodila dcera Sabina (*1837). V té době působil jako komisař pro výběr potravinové daně a sepsal práci *Geschichte der Stadt Kaaden*. Dekretem z 31. prosince 1839 byl ale přeložen do Českého Krumlova, kde přišli na svět dva synové Franz (*1840) a Karl (*1842). Jelikož se Urban von Urbanstadt zajímal o historii, napsal i tamní dějiny,³ za které mu bylo uděleno čestné občanství.

V červenci roku 1843 odešel do Písku, kde se rodina rozrostla o další tři děti – Petera (*1844), Friedricha (*1846) a Annu (*1849). Do Chebu přišel Urban von Urbanstadt jako c. k. komorní komisař (K. k. Kammeral Bezirks- Verwaltungskommissär). Tuto funkci zastával mezi léty 1852–1867.⁴ Rodina nejprve bydlela na náměstí Krále Jiřího z Poděbrad č. p. 38 (dříve Marktplatz) a v Hradební ulici č. p. 22 (dříve Gschierstrasse).⁵

Nejspíše motivován vlastní badatelskou činností se záhy začal zajímat o místní archiv. Nabídl se, že sepiše jeho kompletní inventář a dá do pořádku zdejší knihovnu. Tato bezesporu lákavá nabídka přesvědčila vedení města natolik, že 29. ledna 1858 s okamžitou platností nahradil dosavadního městského archiváře Vinzenze Prökla.

Na základě místních pramenů sepsal řadu studií: *Geschichte der einzelnen Zünfte der königl. Stadt Eger, Egergau, Egerland und Stadt Eger bis zur Verpfändung an die Krone*

¹ 27. srpna 1818.

² NAAFF, Anton August. *Nikolaus Urban von Urbanstadt*. Comotovia. Allgemeines Jahrbuch für das mittlere Egergebiet, 1875, s. 30.

³ Autorský rukopis byl uveřejněn Erichem Hansem v pamětní knize *Unsere Heimat*. HANS, Erich – HANS, Ingo. *Unsere Heimat : die Stadt Krummau an der Moldau im Böhmerwald*. Waldkirche : Deutscher Böhmerwaldbund, 1992, s. 95–97.

⁴ NAAFF, A. A. *Nikolaus Urban von Urbanstadt*, s. 31–32.

⁵ Státní okresní archiv Cheb (dále jen SOkA Cheb), fond *Archiv města Cheb* (dále jen AM Cheb), Evidence obyvatelstva.

*Böhmens, Das staatsrechtliche Verheltniss der Stadt Eger und des Egerlandes zum Königreich Böhmen a Die Egerländer.*⁶

Celé čtyři roky se prakticky denně věnoval práci. Pak ale zpohodlněl natolik, že mu byly archiválie nošeny v nůších ke zpracování přímo domů. Město za tímto účelem dokonce platilo děvečku Annu Heintl.⁷

Celkově mělo působení Urbana von Urbanstadt na archiv neblahý vliv. Nejenže se díky přesunům mnoho materiálu nenávratně ztratilo, ale archiválie také běžně rozesílal jako dary po různých institucích. Šťastnými příjemci se mimo jiné staly např. Germánské muzeum v Norimberku,⁸ Národní muzeum a archiv v Praze a mnoho soukromých osob a spolků. Aby jeho sláva byla co největší, byly jeho donace uveřejňovány v časopisech jako *Anzeiger für Kunde der deutschen Vorzeit* či *Mitteilungen des Vereins für Geschichte der Deutschen in Böhmen*. Archiv tak nenávratně přišel o spousty cenných písemností.⁹

Přes neustálé protesty Vinzenze Prökla se s tímto stavem věcí nic nedělo. Teprve roku 1865 došlo k výraznému obratu, když se členem výboru, který měl na archiv dohlížet, stal profesor Wolf. Na zasedání 3. dubna 1865 veřejně vystoupil s požadavkem navrácení archiválií na své místo a zbavení Urbana von Urbanstadt postu ředitele archivu.¹⁰

Po odchodu z archivu město opustil a jeho kroky dále směřovaly do Prahy, kde se věnoval literární činnosti. Roku 1868 se přestěhoval do Chomutova. Stal se členem redakce zpravodaje *Allgemeinen Anzeiger für Komotau, Saaz und Kaaden*, v rámci které vydává i první díl své pětisvazkové práce *Geschichte der hauptmannschaftlichen Bezirke Komotau, Saaz und Kaaden mit besonderer Berücksichtigung der wichtigsten landwirthschaftlichen, industriellen und commerciellen Zweige*.¹¹

Již jako penzista dožil v Jirkově, kde také 16. prosince 1873 zemřel.¹²

⁶ NAAFF, A. A. *Nikolaus Urban von Urbanstadt*, s. 32.

⁷ STURM, Heribert. *Das Archiv der Stadt Eger*. Cheb : Archiv der Stadt Eger, 1936, s. 31.

⁸ Např. roku 1857 zaslal tamější knihovně šest knih, mezi kterými se mj. nacházela lenní kniha Sebastiana z Wirgspergu z roku 1491, a v následujících letech čtrnáct listin, dvanáct plakátů z 16. století a další tři rukopisy ze 17. a 18. století. Více SOKA Cheb, fond *Státní okresní archiv Cheb*, kar 7, inv. č. 142.

⁹ STURM, H. *Das Archiv*, s. 32.

¹⁰ Na vše měla dohlížet speciálně vytvořená komise složená z pánů JUDr. Gschiera, Ditricha a prof. Wolfa. Více SOKA Cheb, fond *AM Cheb*, inv. č. 1047 – *Chronik von Eger nebst Gedenkbuch der Gemeindeverwaltung und Chronik von Franzensbad des Vinzenz Pröckl V*, fol. 50.

¹¹ NAAFF, A. A. *Nikolaus Urban von Urbanstadt*, s. 33.

¹² Státní oblastní archiv v Litoměřicích, *Sbirka matrik*, Farní úřad Jirkov, sign. 70/33, fol. 59.

II. Vývoj a dějiny archivního fondu

Písemnosti archivního fondu Urban von Urbanstadt Nikolaus byly nalezeny bez záznamu o převzetí. Oficiálně byly v SOkA Cheb zaevidovány 23. dubna 1993 pod přírůstkovým číslem 704.

O stavu písemností před převzetím do archivu nelze zjistit žádné konkrétní informace.

III. Archivní charakteristika archivního fondu

Archivní fond Urban von Urbanstadt Nikolaus je torzovitého charakteru a obsahuje archiválie z let 1855–1869.

Před zpracováním prošel archivní fond o rozsahu devíti rukopisů a jednoho kartonu následujícím vývojem:

1) V SOkA Cheb se nacházel jeden karton obsahující podle inventárního soupisu vypracovaného v roce 1958 Jaroslavem Slavíkem materiály z let 1853–1858. V roce 1992 revidovaly fond archivářky Marie Bortelová a Dana Václavů a původní inventární soupis byl přepsán ve formě inventáře.

Jednalo se však pouze o jednoduchý soupis obsahu kartonu – rukopis, záznamy, opisy a poznámky.

2) 5. března 2013 došlo na základě vnitřní změny č. 2/29 ke změně ve skladbě evidenčních jednotek na devět rukopisů a jeden karton, a tím vznikl nezpracovaný dodatek fondu. Současně byla upravena i metráž fondu na 0,21 bm.

Původní inventární soupis i jeho revidovaná verze vykazovaly četné nepřesnosti. Reflektovaly pouze pět inventárních čísel bez časového vymezení a jejich pojmenování neodpovídalo skutečnému obsahu archiválií. Z výše uvedených důvodů bylo tedy roku 2014 přistoupeno k novému zpracování.

Při zpracování byla zohledněna stávající literatura k pořádání osobních fondů. Archivní fond je tvořen jednou skupinou, která je dále tematicky roztříděna podle Pracovního schématu pro pořádání osobních pozůstalostí (Interní směrnice ÚA ČSAV z 26. února 1980). Dále byl použit Metodický pokyn ředitele SOA v Plzni pro zpracování archiválií a tvorbu archivních pomůcek z 12. března 2010, č. j. SOAP/006-0767/2010 včetně dodatku platného od 15. července 2014, č. j. SOAP/006-1300/2014 a současně byla zohledněna Základní pravidla pro zpracování archiválií kolektivu pracovníků pod vedením Michala Wannera

z roku 2012. Přestože bylo použito obecně vžitě pořádací schéma, u osobních fondů je nezbytně nutné posuzovat každý celek individuálně a respektovat rozmanitost dochovaných archiválií.

Archivní fond obsahuje výsledky Urbanstadtovy vědecké a odborné činnosti včetně pomocného studijního a přípravného materiálu.

U inventárních čísel 5 a 6 nebylo možné určit přesné datum vzniku, proto je vždy uvedeno pouze přibližné datování. Jedná se o opisy a výpisy z konkrétních pramenů. Jelikož se jedná o prameny, které jsou dodnes uloženy v SOkA Cheb, bylo časové rozhraní stanoveno léty 1858–1865, tedy dobou přímého působení v místním archivu.

Při zpracování nebyly vyřazeny žádné jednotliviny nearchivní povahy. Původní rozsah archivního fondu EL NAD 29 byl 0,21 bm. Po zpracování měří archivní fond Urban von Urbanstadt Nikolaus 0,23 bm. Nárůst 0,02 bm byl způsoben přemanipulováním archivního materiálu a řádným uložením. Původní evidenční jednotky byly upřesněny na jeden rukopis a dva kartony. Kvůli charakteru pořádání archivního fondu jsou všechny evidenční jednotky řazeny za sebou podle inventárního seznamu. Z uvedeného důvodu je rkp 1 uložen v kar 1. Z pěti položek inventáře a nezpracovaného dodatku vzniklo novým uspořádáním šest inventárních čísel.

Archiválie vztahující se k osobě Nikolause Urbana von Urbanstadt či přímo od původce fondu byly nalezeny i v jiných archivních fondech:

- Archiv města Cheb (EL NAD 1)
 - inv. č. 6805, *Geschichte der Zünfte in Eger von Niklas Urban v. Urbanstädt*, 1865
 - kar 1403, fas 326 *Niklas Urban von Urbanstädt, Ordner des Archivs*, 1858

Další archiválie vztahující se k postavě Nikolause Urbana von Urbanstadt se nacházejí ve Státním okresním archivu Chomutov se sídlem v Kadani ve fondu Archiv města Kadaň (EL NAD 124). Jedná se o rukopis dějin města Kadaně dovedených do roku 1835 (inv. č. 898).

Vyjma výše jmenovaných není známo, že by se archiválie nacházely v jiných fondech, archivech či institucích.

Po jazykové stránce je archivní fond převážně německý, ale v inv. č. 3 a 4 se vyskytuje latina. Fyzický stav je celkově dobrý.

IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu

Archiválie vztahující se k osobě Nikolause Urbana von Urbanstadt lze hodnotit jako torzovité. Inventarizovaný archivní fond poskytuje informace převážně o pracovním a veřejném působení původce. Fond všeobecně obsahuje materiály využitelné pro zpracování historie Chebu. Nezastupitelné místo zaujímá dochovaný rukopis (inv. č. 1), který má značný význam pro regionální historiografii.

Zajímavý pramen představují také přípravné materiály ke studiu živností a průmyslu v Loketském kraji (inv. č. 2), hmotné kultury na Chebsku (inv. č. 3) a dějin města Chebu (inv. č. 4).

K hlubšímu studiu osobnosti Nikolause Urbana z Urbanstadt a jeho díla bude potřeba využít i archiválie uložené v dalších archivních fondech. Pro získání komplexního pohledu na problematiku by bylo zapotřebí nahlédnout také do fondu Archiv města Cheb (EL NAD 1).

V. Záznam o uspořádání archivního fondu a sestavení archivní pomůcky

Ve Státním okresním archivu Cheb archivní fond Urban von Urbanstadt Nikolaus v květnu 2014 uspořádala a archivní pomůcku v červenci 2014 sestavila Jana Kolouchová.

Cheb, 13. září 2016

PhDr. Jana Kolouchová

Seznam použitých pramenů a literatury

Prameny

SOkA Cheb, fond *Archiv města Cheb*, EL NAD 1.

SOkA Cheb, fond *Státní okresní archiv Cheb*, EL NAD 531.

SOA v Litoměřicích, *Sbírka matrik*, fond Farní úřad Jirkov, sign. 70/33, fol. 59.

Literatura

EDEREROVÁ, Radka – PODANÝ, Václav. K problematice osobních archivních fondů. *Sborník archivních prací*, 1984, č. 34, s. 310–350.

HANS, Erich – HANS, Ingo. *Unsere Heimat : die Stadt Krummau an der Moldau im Böhmerwald*, Waldkirche : Deutscher Böhmerwaldbund, 1992.

HANZAL, Josef. Moderní osobní a rodinné archivy. *Slovenská archivistika*, 1975, č. 10, s. 67–82.

Interní směrnice ÚA ČSAV, ze dne 26. února 1980.

LEVORA, Jan. K otázce hodnocení a třídění písemných pozůstalostí. *Archivní zprávy ČSAV*, 1972/3, s. 20–38.

NAAFF, Anton August. Nikolaus Urban von Urbanstadt. *Comotovia. Allgemeines Jahrbuch für das mittlere Egergebiet*, 1875, s. 29–36.

STURM, Heribert. *Das Archiv der Stadt Eger*. Cheb : Archiv der Stadt Eger, 1936.

WANNER, Michal a kol. *Základní pravidla pro zpracování archiválií*. Praha : Odbor archivní správy a spisové služby Ministerstva vnitra, 2012.

WURMOVÁ, Milada. Inventarizace a katalogizace písemných pozůstalostí ve státních archivech. *Archivní časopis*, 1973, č. 23, s. 206–121.

TÁŽ. Z problematiky písemných pozůstalostí. *Archivní časopis*, 1959, č. 9, s. 14–24.

Příloha č. 1

Seznam použitých zkratk

AP	archivní pomůcka
bm	běžný metr
č.	číslo
č. j.	číslo jednací
EL NAD	evidenční list Národního archivního dědictví
ev. jedn.	evidenční jednotky
fol.	folio
inv. č.	inventární číslo
kar	kartony
rkp	rukopisy
s.	strana
sign.	signatura
SOA	Státní oblastní archiv
SOKA	Státní okresní archiv
ÚA ČSAV	Ústřední archiv Československé akademie věd

Inventární seznam

Inv. č.	Obsah	Časový rozsah	Evid. jedn. č.

VĚDECKÁ ČINNOST PŮVODCE FONDU

a) vědecké práce

1	Urban von Urbanstadt, Nikolaus: Egergau. Egerland und Stadt Eger bis zur Verpfändung an die Krone Böhmens (Chebský kraj. Chebsko a město Cheb až k jeho zástavě vůči Koruně české)	1869	rkp 1

b) studijní a přípravný materiál

2	Živnosti a průmysl v Loketském kraji	1855	kar 1
3	Hmotná kultura Chebska	1856–1861	kar 1
4	Dějiny města Chebu	1858–1869	kar 1

c) opisy a výpisy z konkrétních pramenů

5	Kronika Pankráce Engelharta	[1858]–[1865]	kar 2
6	Recess zwischen dem Stift Waldsassen und der Stadt Eger. Vom Jahr 1591 (Ujednání mezi klášterem ve Waldsassenu a městem Cheb. Roku 1591)	[1858]–[1865]	kar 2

Název archivní pomůcky:	Urban von Urbanstadt Nikolaus
Značka archivního fondu:	Urban von Urbanstadt - Cheb
Časové rozmezí:	1855–1869
Počet evidenčních jednotek:	3 (1 rukopis, 2 kartony)
Počet inventárních jednotek:	6
Rozsah v bm:	0,23
Stav ke dni:	13. 9. 2016
Zpracovatel archivního fondu:	PhDr. Jana Kolouchová
Zpracovatel archivní pomůcky:	PhDr. Jana Kolouchová
Počet stran:	12
Počet exemplářů:	5
Schválil:	Mgr. Karel Halla dne 13. 9. 2016–čj. SOAP/020-0614/2016